

D1 - Kurtiini Stromberg-Scheffer

Ensimmäisessä rakennusvaiheessa 1751-1753 rakennettiin matala puolustusmuuri ja toisessa vaiheessa vuosina 1773-1774 sitä korotettiin ja sen taakse tehtiin pulpettikattoinen kurtiinirakennus. Muuri katettiin listakivellä. Kurtiiniportin holvauksessa oli ulkopuolella lakikivi ja rokokookulmainen tekstitalu. Porttihilviin suuntautui neljä kivääriaukkoa kummaltakin puolelta. Rintamuuri muurattiin sisäpuolelta tiilellä ja sen harja turvetettiin. Pihafasadi muurattiin tiilestä ja rytmitettiin pilasterein. Kaikkiin kuuteen, holvaamattomaan kasemattiin tehtiin pihasivulle leveä kulkuaukko ja sen yläpuolelle ikkuna, joka antoi valoa pulpettikaton alaiseen ullakkokerrokseen.

Kurtiini maalattiin keltaiseksi linnoituksen sisäpuolelta. Kuva on vuodelta 2002.

Vuoden 1844 yleisen sairaalasuunnitelman mukaan kurtiinin kolme pohjoispuolista kasemattia muutettiin keittiöksi ja leipomoksi ja vuonna 1860 muutettiin myös kurtiinin eteläosa keittiöksi. Porttiaukkojen tilalle tehtiin ovet, niiden molemmin puolin puhkaistiin ikkunat. Savupiiput uusittiin ja kasemattien väliseinät muutettiin leveiksi kaariaukoiksi. Eteläosan keittiöön muurattiin leivinuunit ja yksi neljän kattilan liesi. 1873 peruskorjauksessa pohjoisosa uusittiin komppaniakeittiöksi ja sinne muurattiin neljä leivinuunia. Eteläosa muutettiin varastoksi, sieltä purettiin kaikki keittiövarusteet ja rakennettiin väliseiniä. Ikkunat muurattiin umpeen ja ovet vaihdettiin lynettikaarisiksi. Graniittisokkeli uusittiin. Samana vuonna tehtiin muutoksia myös pohjoisosan fasadissa.

Kurtiinin läpi kulkeva tunneli vuonna 2013.

Sotavankileirin vuosina 1918-19 kurtiinissa oli leipomo, paja ja varastoja. 1900-luvulla kurtiini on ollut lähinnä Merisotakoulun käytössä. Tänä aikana muutostyöt rajoittuivat 1950-luvun alussa levennettyyn kurtiinin eteläosan keskimmaiseen oviaukkoon.

Museoviraston 1977-1978 rakennuttamassa peruskorjauksessa muurit kunnostettiin. Pohjoisosa palautettiin venäläiseen, ennen Krimin sotaa olleeseen asuun ja eteläosa jätettiin venäläiseen 1870-luvun asuun. 1950-luvulla levennetty ovi kavennettiin. Pulpettikattoa pudotettiin rintamuurin harjalta alemmaksi ja se katettiin pellillä. Rintamuuri katettiin turpeella. Kurtiini rapattiin pihan puolelta keltaiseksi.

D2 - Bastioni Scheffer

Bastioni Scheffer rakennettiin vuosina 1751-1753. Bastionimuuri perustettiin suoraan kalliolle ilman sisätiloja. Maaston muotoa hyväksi käyttäen tehtiin vasempaan kylkeen yksi kasematti. Tykkiaukkoja oli vasemmalla puolella viisi.

Bastionit Scheffer ja Stiernroos yhdistettiin tenaljilla, joka suojasi ruotsalaisena aikana saarta etelästä aivan rantaa pitkin, koska eteläpuolista luotoa ei vielä ollut yhdistetty Pikku-Mustasaareen. Tenaljissa oli kaksi linnoitusporttia ja kivääriaukot. Nykyisen D 13:n paikalla ollut tykistöverstas muodosti osan tenaljimuurista.

Bastioni Schefferin toisessa rakennusvaiheessa 1773-74 vasempaan siipeen tehtiin kasematit. Oikean kyljen ja tenaljin liittymästä purettiin linnoitusportti tarpeettomana ja muurattiin tenalji siltä kohden umpeen. Tenaljin rintavarustus turvettiin. Ampuma-aukkoja tenaljissa oli vain muurissa.

Bastioni Schefferin itäfasadi Isolta Mustasaareltä vuonna 2011.

Venäläisen varuskunnan alkuaikoina bastioni Schefferin holvatuissa kasemateissa säilytettiin ruutia. 1830-luvulla kosteita kasematteja kuivatettiin ja korjattiin. 1844 yleisen sairaalasuunnitelman mukaan kasematit otettiin Merisotasairaalan keittiön ja leipomon käyttöön. Vuonna 1851 Viaporin insinöörikomennuskunnan luovuttaessa koko alueen komendantin hallintaan tenaljissa oli kaksipuoliset portit.

Vuonna 1853 ikkunoihin pantiin rautaristikot, kasemateihin tehtiin lattiat, ampuatason yläpuolelle vedettiin tuuletushormi ja ovet ja ikkunaluukut maalattiin öljymaalilla. On epäselvää, mitä tarkoitusta varten tämä remontti itse asiassa toteutettiin.

1873 oikean siiven sortunut seinämä muurattiin uudelleen. Vuonna 1900 kaksi kasemateista muutettiin pajoiksi, joissa myös varastoitin rautaa ja hiiltä. Bastionia käytettiin kerosiinivarastona. Pajojen suuria tulisijoja varten muurattiin kaksi savupiippua.

Ensimmäisen maailmansodan vuosina oikea siipi ja osa oikeasta kyljestä purettiin sairaalan D 23 työmaan tieltä.

1920-luvun vaihteessa bastionissa oli talli ja vaja. Suomalaisena aikana bastioni on ollut Merisotakoulun hallinnassa ja sitä on käytetty varastona ja traktoritallina.

D3 - Bastioni Stromberg

Bastioni Stromberg rakennettiin Pikku Mustasaaren pohjoiselle niemelle siten, että bastionin muurit kulki-
vat pitkin niemekkeen rantoja. Bastionin sisälle jäi lahdenpoukama, joka myöhemmin täytettiin. Rakennus-
työ aloitettiin vuonna 1751 muuraamalla vasemman siiven kärki sekä oikea siipi ja kylki. Oikeaan siipeen
holvattiin kasematit, joiden yläpuolinen maatäyttö saatiin lähes valmiiksi 1753. Kasemattien puolustus-
muureissa oli ruutisavun poistoaukot ja ampuma-aukot merelle.

Rakennustyötä täydennettiin Sprengtportenin laajan yleissuunnitelman mukaan vuosina 1773-1774, jolloin
vasen kylki ja siiven ampumataso muurattiin ja ampumatasolle tehtiin ajoluiska. Kylki perustettiin lahden
pohjukkaan meren pohjasta lähtien kiviladelmalle. Oikea siipi ja kylki korotettiin, rintavarustukseen muu-
rattiin ampuma-aukot ja sisäpuolelle vuorattiin tiilellä.

Bastioni Strombergin itäfasadi ampuma-aukkoineen vuonna 2011.

Venäläiset paransivat Pikku Mustasaaren puolustusta, rintavarustusta korotettiin jo 1811 ja kasematteihin
puhkaistiin uusia ampuma-aukkoja. Krimin sodan aikaan bastioni Stromberg oli Pikku Mustasaaren vah-
vimmin aseistettu varustus, jolla oli seitsemän kanuunaa ja kolme jedinorogia eli kanuunahaupitsia.
Bastioni oli 1860-luvulla joko Viaporin puolisolitalassairaalan käytössä tai puolipataljoonan muonavarastona,
lähteet ovat ristiriitaiset. Maatäyttö poistettiin kolmen kasematin päältä ja tilalle tehtiin peltinen pulpetti-
katto. Rintavarustuksen ampuma-aukot saatettiin muurata umpeen tässä yhteydessä. Kasemattien välisiä
seiniä muurattiin tiilestä uudelleen (ovat nykyään luonnonkiveä), tammattiin maalattiat ja muurattiin
oikean siiven kasemattien avoimiin aukkoihin tiiliseinämät, joiden ovet ja niiden yläpuoliset neliruutuikkunat
maalattiin. Portin päälle asetettiin puuleikkauksena tehty Venäjän vaakuna.

Vuosina 1873-74 tehtiin oikeaan kylkikasemattiin sairaalan jääkellari. Kellarin pihamuuria madallettiin ja
viistottiin.

Bastionia peruskorjattiin vuosina 1992-1994. Vasen kuva on elokuulta 1993, oikea kesäkuulta 1995 kylvämi-
sen ja turpeen asentamisen jälkeen.

Vuonna 1904 bastionissa oli sairaalan jääkellari ja linnoituksen jalkaväkipataljoonan muona- ja kaljavaras-
to. Muonavarastoon tehtiin asfalttilattia. Bastionin pihalla oli talli ja vaja sekä vasemman kyljen ulkopuolel-
la öljysäiliö- ja desinfiointilaitos, jotka on kaikki purettu. Tallin betoniset sokkelit ovat vieläkin näkyvissä.
1960-luvulla bastionia korjattiin perusteellisesti sen muurien sorruttua monin paikoin. Kiviä sidottiin
harjateräksin. Oikean siiven rintavarustus katettiin pellillä ja turpeella, vasemmassa siivessä taas käytettiin
rakennetta betoni-bitumi-humus-nurmi. Pihamuuuri entisöitiin ruotsalaiseen asuun muuraamalla se taas
täyskorkeaksi 1977-78 kunnostustyön yhteydessä. Pihamuurin peruskorjaus tehtiin vuosina 1992-1994.

D7 - Bastioni Stiernroos

Historia

Bastioni Stiernroos rakennettiin vuosina 1753-1756, mutta rakennustyötä viimeisteltiin vielä vuosina 1770-1773. Bastionin muoto on tavanomaisesta poikkeava, koska se rakennettiin niin lähelle Apteekkitaloa D 11, että kärkekasematti ja vasen siipi ja kylki yhdistyivät. Kärkikasematin lisäksi bastionissa oli yksi kasematti oikeassa siivessä ja yksi oikeassa kyljessä. Oikeaan olkakulmaan rakennettiin porras. Ampuma-aukkoja koko varustuksessa oli neljä.

Vuonna 1851, kun Viaporin insinöörikomennuskunta luovutti Pikku-Mustasaaren linnoituslaitteet komendantin hallintaan, bastionissa oli edellä mainittujen kolmen kasematin ja kivisen portaan lisäksi puinen ampumatasolta rintavarustukselle johtava porras. Vuonna 1854 varustauduttaessa Krimin sotaan rakennettiin Apteekkitalon ja bastioni Stiernroosin vasemman kyljen välille ampumatason leventämiseksi puinen lava, jotta tykkimiehet voivat toimia ilman putoamisvaaraa. Rintavarustuksen ampuma-aukot on muurattu umpeen myöhemmin.

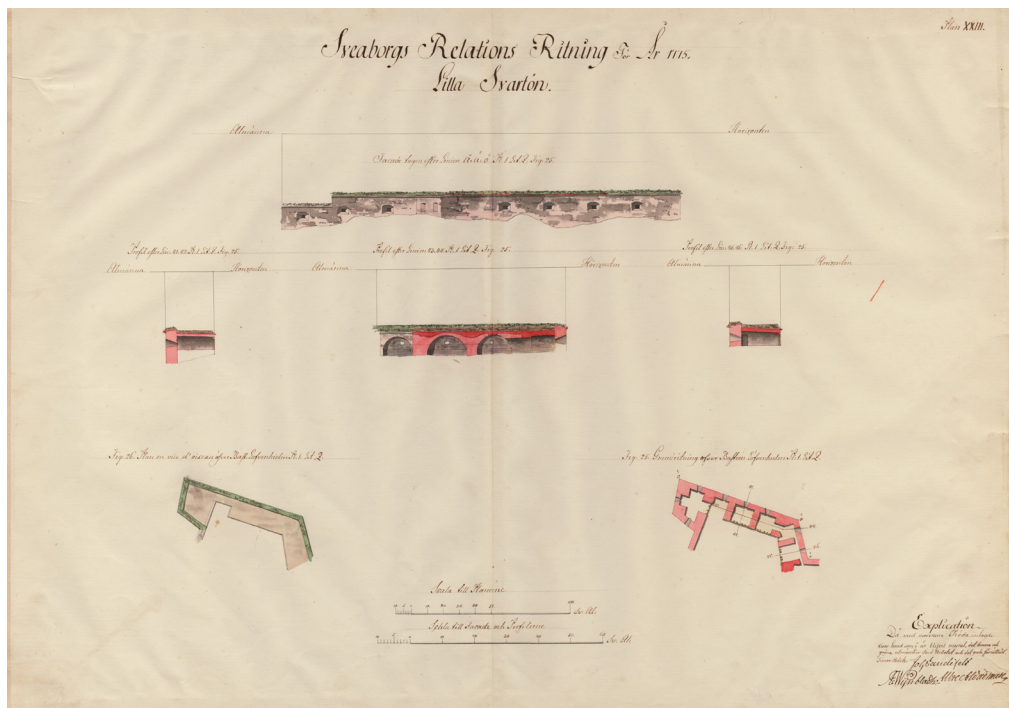
Bastioni Stiernroos on kuvassa meri- ja ilmatorjuntakanuunoiden takana. Kuva on vuodelta 1983.

Suomalaisena aikana bastioni on enimmäkseen ollut käyttämättömänä tai puolustuslaitoksen hallinnassa sekalaisena varastona. 1960-luvulla bastionin ampumatason vesieriste uusittiin professori Heimo Rahtun kehittämän menetelmän mukaan, jota pidettiin "käytännöllisesti katsoen ikuisena". Holvit päällystettiin vesitiiviillä betonilla ja holvien syvänteisiin rakennettiin betoniset tarkastuskaivot. Sadevesien johtamiseksi pois käytettiin vanhoja vedenheittäjiä.

D8 - Bastioni Löwenhielm

Ensimmäisessä rakennusvaiheessa vuosina 1753-1756 valmistui bastionin oikea siipi ja kylki ilman kasematteja sekä kärkekasematti, joka muodosti vasemman siiven ja kyljen. Vasen siipi ja kylki sekä osa oikean siiven puolustusmuuria saatiin valmiiksi toisessa rakennusvaiheessa 1773-1775. Oikean puolen edusta oli eskarpoitu. Pihanpuolella kasemattiaukot suljettiin puurakenteisin seinin ja oikean siiven kasematteihin muurattiin väliseiniä vielä ruotsalais-suomalaisen armeijan aikana.

Bastionien Löwenhielm ja Stromberg välille rakennettiin vuonna 1753 kurtiini. Bastioni Strombergin puoleinen pää rakennettiin merenlahteen tehdylle kivitäytölle. Kurtiinimuurissa oli kuusi ampuma-aukkoa eikä siihen kuulunut sisätiloja tai ampumatasoa. Bastioni Löwenhielmin puoleisen pää edustan muuri rakennettiin eskarpoidulle kalliolle.

Bastioni Löwenhielmin toinen suunnitelmapiirustus vuodelta 1775.

Kurtiini Stromberg-Löwenhielmin pohjoispuolelle suunniteltiin vuosina 1774-1792 innokkaasti laboratorio-raveliinia tykistöä varten. Raveliini jäi kuitenkin kesken, vain hirsiarquille tehty perustus kivitäyttöineen valmistui. Laboratorio-raveliinin muoto näkyy rantaviivan muodossa yhä.

Bastionin kasemattien pihanpuoleisiin aukkoihin muurattiin tiiliseinämyt pian venäläisten valloitetusta Viaporin. Samalla puolustusmuureja korotettiin ointavarustuksella. 1860-luvun alussa bastionin oikeaan siipeen sijoitettiin palokalustovaja. Seinämien ovet ja kapeat ikkunat kunnostettiin karmeineen ja puutteineen. 1873 kolme kasemattia muutettiin talliksi ja vajaksi Viaporin linnoitusrykmentin sairaalaa varten. Neljästä kasematista poistettiin maatäyttö ja tilalle tehtiin pärekatto. Vuonna 1888 talli siirrettiin kärkekasemattiin. Siihen kunnostettiin pilttuut kuudelle hevoselle ja kasemattiaukkoon rakennettiin ovi. Kaikki puolustusmuurin ampuma-aukot muurattiin ainakin osittain umpeen. 1900-luvun vaihteessa bastionia käytettiin korjaus- ja ekipaasivarastona ja siellä oli pataljoonan talli.

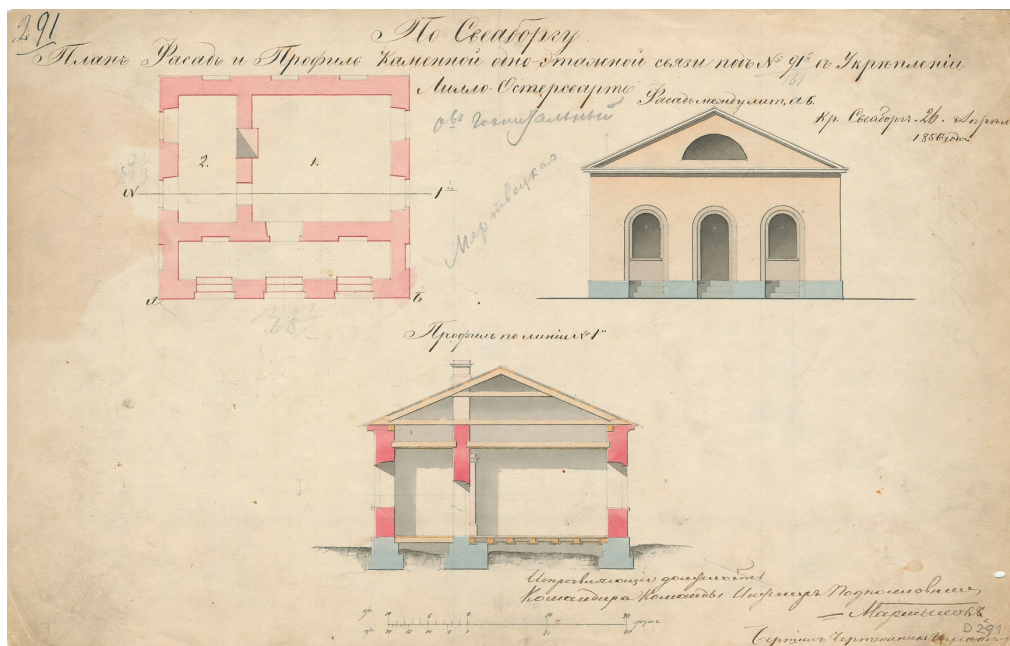

Vuonna 1992 muuria korjattiin ja 1993 se kattamattomien holvien päälle rakennettiin suojavesikatto.

Suomen armeijan aikana bastioni on ollut varastona. Oikean olkakulman kasemattiin rakennettiin panssariovi, koska sitä käytettiin käsiaseiden patruunavarastona. Bastioni Löwenhielmin holveja kunnostettiin 1960-luvulla vesitiiviillä betonilla kuten bastioni Stiernroosissakin. Pinta päällystettiin liuskekein. Talvella 1992-93 bastionin kärjen kattamattomina olleisiin holveihin tehtiin peltikatteinen suojavesikatto.

D9 - Ruumishuone

Ruumishuoneen paikalla sijaitsi vuonna 1799 harjakattoinen palovaja ”spruthus nummer 6”. Se noudatti suunnitelmaa, jonka mukaan kaikille Viaporin saarille piti rakentaa vähintään yksi palovaja.

Ruumishuoneen suunnitelupiirustukset vuodelta 1856.

Ruumishuone kuului sairaalasuunnitelmaan ja se toteutettiin vuosina 1845-46. Keltaiseksi maalattu empiretyylinen rakennus on ulkoiselta asultaan säilynyt melko hyvin. Sivuseinillä oli kaksi ikkunaa ja takapäädyssä kolme valeikkunaa. Neliömäinen pohjakaava on yhtenevä 23 vuotta aiemmin rakennetun vartioutien (nykyinen D 15) kanssa, vain isomman ja pienemmän huoneen sijoittelun osalta rakennukset ovat peilikuvia. Pienessä rakennuksessa oli eteisgallerian lisäksi vain kaksi huonetta.

D9:n päätyjulkisivu vuonna 2007.

Rakennuksessa lienee suoritettu myös ruumiin siunauksia, koska rakennusta asiakirjoissa aina välillä kutsuttiin kappeliksi. Huoltokorjauksen luonteisia töitä tehtiin ainakin vuosina 1859, 1877 ja 1887. Vuonna 1893 laualattioiden tilalle laskettiin asfalttilattiat ja seinät, lattiat ja sisäkatot maalattiin öljymaalilla. Leikkaushuoneessa (pienempi huone) kunnostettiin ikkuna ja lämmityskamiina.

Ruumiinavauksissa käytetty graniittinen obduktiopöytä talletettiin Suomenlinnan esinekeräilyyn sen jälkeen, kun sitä oli 1900-luvun puolivälissä käytetty puutarhapöytänä.

Ruumispöytä on Suomenlinnan hoitokunnan kokoelmassa.

D10 - Kurtiini Löwenhielm - Stiernroos

Matala kurtiini muuri rakennettiin vuonna 1754. Ensimmäisessä vaiheessaan kurtiini oli vain kulkuaukolla varustettu matala muuri. Vuosina 1769-1770, ennen Pikku-Mustasaaren toista aktiivista rakennusvaihetta, rakennettiin puolustusmuurin taakse porttiaukon molemmin puolin ampumataso pihamuureineen. Varsinainen kurtiinirakennus on vuosilta 1773-1774, jolloin muuria korotettiin ja rakennettiin matalan ullakko-kerroksen muodostava pulpettikatto. Kurtiinin molemmissa päissä oli ulkopuoliset kiviportaot. Rakennusta käytettiin tykistön varastona.

Venäläisenä aikana holvaamattomia kasematteja käytettiin varastoina, keittiönä, verstashuoneina, tallina ja leipomona. Tavanomaisia kunnostustöitä tehtiin monessa vaiheessa ja suurempi työ tehtiin 1870-luvun alussa, kun alakerta muutettiin sairaalan pesulaksi ja saunaksi ja kurtiiniin päälle rakennettiin tiilestä harjakattoinen toinen kerros kuivaustilaa varten. Alakerran kasemateista loput viisi holvattiin. Portaot purettiin molemmista päistä ja päätyihin avattiin ovet ja ikkunat. Julkisivu koristettiin kahden kerroksen korkuisin tiilipilasterein. Yläkerran ikkunat olivat leveät kaari-ikkunat. Pesutupa oli eteläpäässä, siihen liittyivät myös huoneet pesijättäriille, liinavaatteiden vastaanottoa ja lajittelua sekä koneellista mankelointia varten. Pesulaan avattiin ovi porttiholvista. Keskimmäiseen kasemattiin tehtiin ulkoetinen. Kuivaamo lämmitettiin tiilestä rakennetulla ”ulkoilman lämmityslaitteella”, jossa oli valurautaiset ilmakanavat. Pohjoispäässä oli sairaalan sauna pesu- ja pukuhuoneineen. Pihamuurin edustalle kivettiin oja.

Bastionien Löwenhielm ja Stiernroos välillä kulkeva kurtiini Löwenhielm-Stiernroos vuonna 1976.

Monien märkätilojen vuoksi korjauksia jouduttiin tekemään usein. Esimerkiksi vuonna 1892 pesu- ja löylyhuoneen puulattiat uusittiin ja lattiaan tehtiin ”tiilinen kaivo, jossa oli hydraulinen lukko” - se lienee tarkoittanut lattiakaivoa.

Kurtiini oli pesulana vielä sauna- ja pesularakennuksen D 26 valmistumisen jälkeen kuten myös suomalaisen varuskunnan aikana. Nykyään kurtiini on puolustusvoimien varastona. Kesällä 1993 puhdistettiin turpeen sisään jääneet mukulakiviojat pihanpuolen muurin edustalta vedenpoiston tehostamiseksi.

D11 - Apteekki, Asuinrakennus

Apteekkitalo rakennettiin vartiotuvaksi vuosina 1752-56 ja se katettiin jyrkällä harjakatolla. Keskikäytävän kummallakin puolella oli kolme huonetta. Sen alakerran lounaan puoleinen luonnonkivestä muurattu seinä on yhteinen bastioni Stiernroosin vasemman siiven kanssa. Ei ole tiedossa, mihin asti rakennus oli vartiotupana, mutta ainakin vuonna 1811 talossa toimi merihallinnon apteekki ja apteekin virkamiehet työskentelivät siellä. Vuoden 1844 sairaalasuunnitelman mukaan apteekkitaloon rakennettiin toinen kerros vuosina 1849-50 ja ensimmäinen kerros peruskorjattiin. Portaat tehtiin keskikäytävään ja kumpikin pääty varustettiin ullakkoikkunalla.

"Apteekki" vuonna 1988. Talon uloin osa on 1857 rakennettu pulpettikattoinen lisärakennus.

Krimin sodan jälkeen vuonna 1857 pihapäättyyn tehtiin yksikerroksinen, pulpettikattoinen lisärakennus apteekinvarastoa ja eteistä varten. Kattoja ja seiniä rapattiin ja maalattiin uudelleen. Vanhoja kalanruoto-kuvioisia tiililattioita ladottiin uudelleen. Neljä kaakeliuunia, kaksi laboratoriuunია ja kaksi laboratorioliet-tä kattiloineen korjattiin. Puuportaats kunnostettiin ja katto maalattiin punamullalla. Vuonna 1867 yläkerta oli lääkärin asuntona ja alakerrassa oli kaksi apteekkihuonetta, tarvikevarasto, laboratorio ja kaksi huonetta apteekkioppilaille. Lautakatto korvattiin peltikatolla viimeistään vuonna 1888. Samalla vaihdettiin kattotuolit. 1900-luvun alussa rakennuksessa olivat sairaalan vanhemman lääkärin ja apteekin proviisorin asunnot sekä sairaalan konttori ja tarvikevarasto.

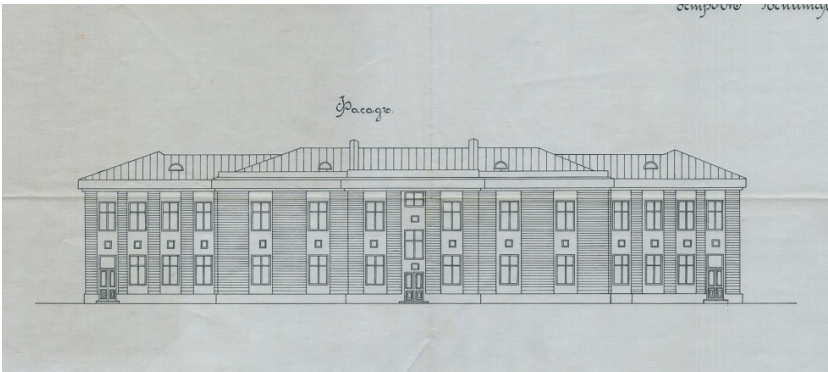
D11 ja D13 lounaasta nähtynä vuonna 2001. Takka talon sisällä vuonna 1999.

Sotavankileirin vuosina 1918-19 talossa oli sairaalahenkilökunnan ja apteekkarin asuntojen lisäksi itse apteekkikin, mutta 1920-luvulla taas vain asuntoja. Suomalaisen puolustuslaitoksen aikana yläkerta on ollut yhtenä upseerihuoneistona ja alakerran pienet huoneet Merisotakoulun henkilökunnan naimattoman henkilökunnan asuinhuoneina. Nykyään rakennuksessa on Merisotakoulun opettajien työhuoneita ja toimistoja.

Rakennuksen pohjoisseinästä tehdyt väritutkimukset kertovat, että rakennus on aina ollut keltainen.

D12 – Sairaala, Merisotakoulun ruokala

Paikalle rakennettiin vuonna 1750 kivirakenteista kasarmia jonka muoto viittaa siihen, että taloa oli aikomus käyttää myös vartiorakennuksena. Myöhemmissä ruotsalaisaikaisissa asemapiirroksissa perustukset kulkevat nimellä ”tyghus” eli paikalle suunniteltiin työkaluvarastoa. Venäläisen varuskunnan aikana vuonna 1820 aloitettiin valmistelut kivisen kaksikerroksisen, 260-paikkaisen sairaalan rakentamiseksi. Viaporin insinöörikomennuskunta teki alustavia kaavailuja, mutta toteutetun version luojana pidetään Carl Ludvig Engeliä. Lopulliset piirustukset valmistuivat vuoden 1821 aikana. Sairaalassa oli sivukäytävä, holvatut potilassalit ja T-malliset käymäläsiivet. Julkisivu oli jaoteltu keski- ja sivurisaliitein. Jakolista kulki klassisen arkkitehtuurin sääntöjen mukaan vapaasti seinällä toisin kuin insinöörikomennuskunnan piirtämissä versioissa, joissa jakolista yhtyi ikkunoiden yläpuolisiin kehystyksiin. Tympanonin ja attikoiden koristeina olivat puuleikkauksena veistetty kaksipäinen kotka ja avoimet seppeleet nauhoineen. Symmetrinen, leveäportainen porrashuone oli keskiakselissa. 1820-luvulla saatiin tehdyksi vain perustustöitä. Varsinaiset rakennusvuodet vaihtelevat eri lähteissä 1828-1830 tai 1829-1831. Viaporin insinöörikomennuskunta toimi rakennuttajana ja laati tarkemmat työpiirustukset. Urakka annettiin helsinkiläisille kauppiaille Sinebrychhoff, Ushakov ja Kiseleff.

D12:n eteläfasadi venäläisessä suunnitelmapiiirustuksessa.

1860-luvulla sairaaloiden D 12 ja D 13 välille rakennettiin nivel. Tässä puheena oleva sairaalaa D 12 oli toipilaille ja sitä kutsuttiin Viaporin sotilas-puolisairaalaksi. Alakerran länsipäässä asui palvelusväkeä ja vedenlämmittäjä, siellä oli kylpyhuone, vastaanottohuone, upseerien huoneita, varustehuone ja konttori. Alakerran itäpäässä oli kaksi naisten salia, alempien arvojen sali ja kanslianpäällikön asunto. Yläkerran länsipäässä oli kolme miehistösalia, leikkaushuone ja päädyssä pidätettyjen huoneet. Yläkerran itäpäässä taas viisi miehistösalia. 1870 Viaporin sotilaspuolisairaan muutettiin rykmentin sairaalaksi. Rakennuksen huoneita käytettiin seuraavasti: nivelosassa oli vedenlämmittäjän huone, alakerran läntisin holvi oli vastaanotto- ja kylpyhuoneena, sitten olivat varikko, varasto, keittiö ja lähinnä porrashuonetta eristyssairaiden sali. Kahteen väliseinään puhkaistiin ovet. Itäpuoliset salit alakerrassa olivat sotilasojennuskompanian käytössä (kolme salia) ja naisia varten (kaksi salia). Yläkerran porrashuoneen ulkoseinän puolella keskiakselissa oli päivystävän lääkärin huone ja kanslia. Länsipäässä oli neljän hengen potilashuone, mutta muuten koko yläkerros oli varattu kahdeksan hengen potilassalleille. Alakerran keskimmäiseen holviin tehtiin keittiö. Myös välskärionpilaat majoitettiin tähän rakennukseen. Leikkaussali oli toisessa kerroksessa porrashuoneen sivussa, ulkoseinällä. Tarttuvien tautien osastot olivat portaan itäpuolella. Lavantauti, syyhy ja veneeriset taudit, yksi sali kutakin tautia sairastaville. Seinien syvennyksiin suunniteltiin omat käymälät kullekin osastolle. 1800-luvun lopun korjaustyöt koskivat pääasiassa vesi-, viemäri- lämmitys- tai käymälöiden ilmanvaihtosioita. 1910-luvulla käymäläsiivet modernisoitiin.

Venäläinen ensiaputaulu. Taulu on Suomenlinnan hoitokunnan arkistossa.

Suomen armeijan aikana rakennuksen keskiosaa korotettiin kolmannella kerroksella. Vanha porrashuone purettiin ja uusi kaava porrass rakennettiin pienempään tilaan lähemmäs ulko-ovea. Osa ikkunoista suurennettiin.

Merisotakoulun aikana rakennuksessa on ollut koulun keittiö ja ruokala sekä opetus- ja hallintotiloja. Talvella 1993-94 kolmanteen kerrokseen sisustettiin uusi auditorio. Rakennuksessa sijaitsee Merisotakoulun luokkarakennus, jossa on luokkien ja auditorion lisäksi ruokala, sotilaskoti, varusvarasto ja kuntosali.

Eteläjulkisivu ja suomalaisella kaudella rakennettu kolmas kerros.

D13 – Sairaala, Merisotakoulun päärakennus

Nykyisen Merisotakoulun päärakennuksen paikalla oli Viaporin rakentamisen alkuaikoina seitsenhuoneinen tykistöverstas. Tykistöverstas rakennettiin lähes kokonaan vuonna 1752 - aloitusvuoden urakasta jäivät vain vesikatto ja uunien muuraus tekemättä.

Nykyinen kolmikerroksinen tiilirakennus oli sairaala ja se kuului vuoden 1844 suureen yleissuunnitelmaan. Työt aloitettiin vuonna 1846 rakentamalla yksikerroksinen yhteysrakennus Merihallinnon sairaalan (D 12) ja uuden sairaalan välille. Yhteysrakennukseen sijoitettiin anatomian sali ja rukoushuone. Rakentaminen aloitettiin vuonna 1849 ja se valmistui 1852. 200-paikkaisen sairaalan tieltä purettiin aiemmat ruotsalaisaikaiset rakennukset. Urakkasumma oli 70 490 ruplaa hopeassa. Uusi sairaala rakennettiin pohjakaavaltaan samanlaiseksi kuin 20 vuotta aiemmin valmistunut merihallinnon sairaala D 12. Siinä oli sivukäytävä ja pääporras keskiakselissa. Yhtäläisyys rajoittui kuitenkin vain pohjakaavaan. Julkisivut koristeltiin monin listoituksin ja pieniruutuiset ikkunat ryhmitettiin pareittain, joten rakennus oli ulkoasultaan hyvin erilainen kuin yksinkertaista empireä edustava esikuvansa. Naisille ja lapsille rakennettiin erillinen 20-paikkainen puinen sairaala.

Merisotakoulun päärakennus vuonna 2009.

Krimin sodan aikoihin 1855 talon vesikatto vahvistettiin kahden hirsikerran paksuisella suojakatolla. Vuosisadan loppupuoliskolla sairaalassa tehtiin valtava määrä muutos- ja korjaustöitä. 1860 taloon sijoitettiin saporipataljoona. 1870-luvulla alakertaan sisustettiin keittiö, ruokala ja puoronkeittäjien tilat. Käymälät olivat T-muotoisissa siivissä talon takana, meren puolella. Niiden ilmanvaihdesta oli runsaasti ongelmia. Likavedet johdettiin lautakourua pitkin mereen kuten muissakin taloissa tuolloin. 1899 kuluneita lautalattioita vaihdettiin asfalttiin. Yhden lattian alta löytyi hyvävetinen kaivo ja se otettiin käyttöön valamalla huoneeseen holvien kannattama betonilattia ja varustamalla kaivo siipipumpulla. Vuonna 1902 taloon tehtiin ulkopuoliset portaat ja suuri kattoikkuna. Venäläisen ajan lopulla rakennuksessa oli majoitustiloja, keittiö, ruokala, teehuone, kanslia, päiväystajan ja kirjureiden huoneita.

Sotavankileirin aikana 1918-19 talo oli vankikasarmi numero 17 ja siinä toimi veneerinen sairaala. Myös sotasaaliskeskusosaston päiväystaja oli sijoitettu rakennukseen. 1920-luvulla talo mainittiin saniteettivarastona.

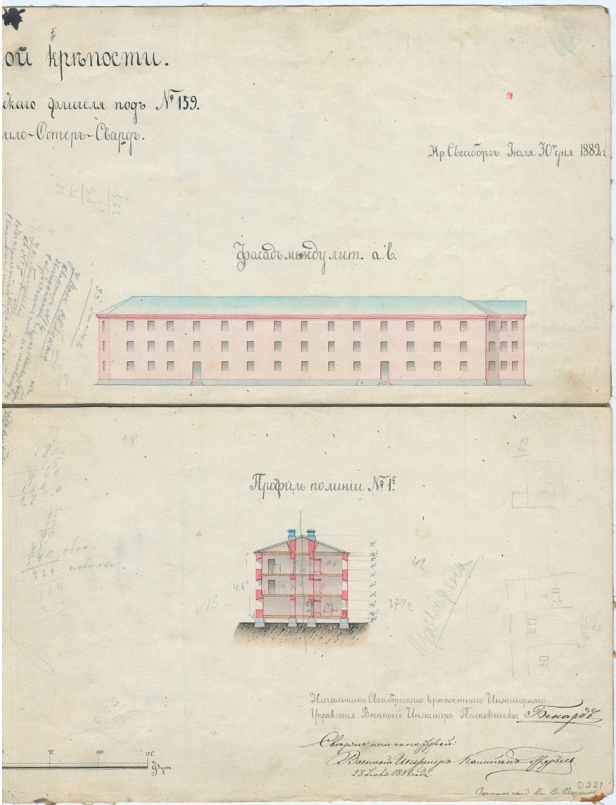

Näkymä aulasta ja varusmiesten majoitustilasta.

Aukiolle päin olevan pääjulkisivun tympanonissa on vuosiluku 1756 muistona saaristolaivaston perustamisvuodesta, vaikka nykyistä rakennusta ei vielä silloin ollutkaan. Rakennus D13 on Merisotakoulun päärakennus, jossa sijaitsevat varusmiesten koulutus- ja majoitustilat, toimistotiloja, liikuntasali ja kirjasto.

D 14 - Kasarmi, Merisotakoulun asuntola

Kasarmirakennus rakennettiin vuosina 1754-56. Alkuperäisessä asussaan se oli kolmikerroksinen keskikäytävätaalo. Kaksi alinta kerrosta rakennettiin tiilestä ja mansardikerros oli puurakenteinen. Keskikäytävästä kuljettiin kaikkiin huoneisiin. Julkisivut olivat hyvin pelkistetyt. Kasarmi muodosti Pikku-Mustasaaren aukion itäisen siipirakennuksen. Aukio kapeni kohti nykyisen D 12:n paikalle suunniteltua pääterakennusta ja noudatti näin valeperspektiiviaukion ihannetta.

Kasarmin piirustuksia vuodelta 1880.

Venäläiset käyttivät kasarmia merisotasairaalana. Venäläisen varuskunnan alkuaikana 1808-1858 rakennettiin eteläpään ensi puurakenteinen T-muotoinen käymäläsiipi ja sitten nykyinen, tiilinen kolmikerroksinen siipi. Tänä aikana muuttui myös rakennuksen käyttötarkoitus sairaalasta takaisin asunnoiksi. 1857 korjattiin Krimin sodan tuhoja: seiniä, ovia, ikkunoita ja lattioita kunnostettiin ja maalattiin. Alapohjat kitattiin savella tiiviiksi ennen lautalattioiden tekemistä. Vanhat uunit purettiin ja tilalle tehtiin 25 hollantilaisista (kaakeli)uunia ja 9 venäläistä uunia. Kasarmi toimi asuinkäytössä, joten keskikäytäviä jaettiin väliseinän ja porrastasanteille rakennettiin käymälöitä.

D14:n lattian alta löytyneitä esineitä

Sotavankileirin aikana 1918-19 rakennus toimi hermotauti- ja tuberkuloosisairaalana ja siviilivartioston kasarmina. Siinä oli myös upseeriasuntoja ja suutarin verstaas. 1920-luvun asutopulassa rakennus otettiin koko kolmen kerroksensa korkeudelta asuinkäyttöön.

Kasarmin itäjulkisivu vuonna 2011.

Merisotakoulun asuntolana toimivaa rakennusta peruskorjattiin 1970-luvun loppuvuosina ja rakennukseen kunnostettiin 50 asuntolahuonetta aputiloiineen. Pohjaratkaisu palautettiin keskikäytävämalliseksi. Porras-huoneet palo-osastoitiin ja niihin sekä pesutiloihin rakennettiin uudet välipohjat. Porrasaskelmat uusittiin, samoin alapohja kokonaan. Välipohjien lautoitukset ja seinä- ja kattorappaukset kunnostettiin. Esiin tulleita koristemaalauksia katoissa ja seinissä entisöitiin ja rakennus liitettiin kaukolämpöverkkoon.

Rakennus D14 on merikadettien ja merivoimien aliupseerien majoitusrakennus. Kadetit asuvat osan kolmivuotisesta kandidaattivaiheestaan Merisotakoululla ja osan ajasta Santahaminassa. Aliupseerit käyvät Merisotakoululla saamassa täydennyskoulutusta. Eri alojen kursseja on monia, ja niiden pituudet vaihtelevat muutamasta viikosta kuukausiin.

D15 – Vartiotupa, Planetaario

Kivinen vartiorakennus (Corps de Garde) rakennettiin 1820 samalla paikalla ainakin vuodesta 1798 sijainneen hirsisen vartiotuvan tilalle.

Vartiorakennus oli pohjakaavaltaan neliömäinen, rapattu tiilitalo. Päädyn pääjulkisivussa oli avogalleria, jonka keskiakselista kuljettiin sotilaiden huoneeseen, jossa oli tulisija ja kolme ikkunaa. Sotilaiden huoneesta oli käynti pieneen pidätettyjen huoneeseen ja kaksi-ikkunaiseen upseereiden huoneeseen. Vartiotuvan takana oli käymälä ”tarpeellinen paikka”, johon kuljettiin ulkokautta. Frontonissa oli seppelkoriste nauhoineen. Vartio oli rakennustaiteellisesti korkeatasoinen ja on mahdollista, että arkkitehti Carl Ludvig Engel osallistui sairaalan D 12 lisäksi myös vartiorakennuksen suunnitteluun. Virallisesti piirustukset ovat kuitenkin kenraaliluutnantti Oppermannin ja insinööriosaston kenraalimajuri Zasek III signeeraamat.

Vartiotupa seppelkoristeineen vuonna 1982.

Vartiorakennukseen tehtiin jo venäläisen varuskunnan aikana joitain muutoksia. Krimin sodan jälkeen 1858 tehtiin peruskorjausta, mm. kaikki ikkunat karmeineen ja laseineen vaihdettiin. 1880-luvun lopulla käymälä muutettiin halkovajaksi. Huonokuntoisten tiililattioiden tilalle rakennettiin laualattiat ja entinen vartiogalleria muutettiin ulkoetiseksi. Tässä yhteydessä päädyn ikkunat ja gallerian sivuaukot muurattiin umpeen. Vesikatto maalattiin öljypohjaisella punamullalla.

Sotavankileirin aikaan talossa oli leipomo ja keittiö. Itsenäisyyden ajalla vartiotupa on toiminut mm. yleiseikunnan topografikunnan karttavarastona.

Vuonna 1981 se kunnostettiin Merisotakoulun tarpeisiin merenkulun opetusplanetaarioksi. Sisätila muutettiin yhdeksi yhtenäiseksi tilaksi, jonka keskelle rakennettiin, katosta riippuvan teräsrakenteen varaan, lujitemuovinen planetaariokupoli. Lattian tasoa laskettiin noin puoli metriä ja rakennus liitettiin kaukolämpöverkkoon.

D22 – Sauna, Verstas

Historia

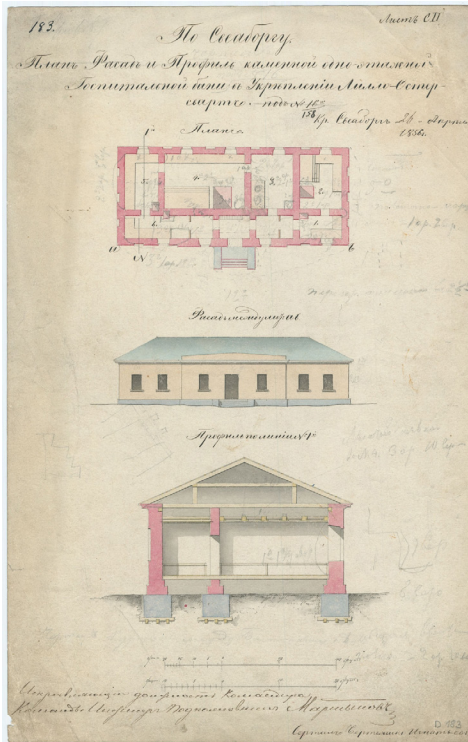
Rakennus D 22 rakennettiin vuosina 1844-45 meriministeriön varoilla merisotahallinnon sairaalan saunaksi Pikku-Mustasaaren länsirannalle. Sivukäytävällisessä, aumakattoisessa talossa oli kaksi saunaa. Keskirisaliitissa oli kaksi ikkunaa ja ovi ja räystäään yläpuolinen attika. Kattotuolit olivat muunnelma ruotsalaisesta kattotuolista. Perustukset tehtiin kylmämuuritekniikalla hirsiarinalle. Rannan puoleisessa fasadissa oli 9 ikkuna-akselia, joista puolet oli valeikkunoita.

D 22 (vasemman puoleinen talo) vuonna 1977.

Vuosina 1858, 1864 ja 1870 tehtiin peruskorjausta. Lattioita uusittiin, ikkunapuitteet vaihdettiin, välipohja vuorattiin ja vedenlämmityspadat muurattiin uudelleen. Vuonna 1873 saunaa laajennettiin pohjoiseen päin noin puolella entisestä pituudestaan. Siihen tehtiin huone ja keittiö saunan vuokraajaa varten.

Vuokraaja oli siviili, jonka liiketoimintana oli saunottamispalvelujen myynti varuskunnalle. Rakennukseen tuli suuret pesu-, puku- ja löylyhuoneet koko varuskuntaa varten. Sisäänkäynti siirrettiin nykyisen oikean puoleisen oven kohdalle. Saunaan ja pesuhuoneeseen laskettiin asfalttilattiat, kaikki uunit muurattiin uudelleen. Huonokuntoinen eteläinen päätyseinä muurattiin ja valkaistiin uudelleen. Talon taakse rakennettiin pieni ulkokäymälä. Itäseinälle rakennettiin vanhaan eteiseen kaivo, jonne vesi tuli merestä saaren itäpuolelta. 1877 uusittiin keittopadat. Seuraavana vuonna 1878 hankittiin käsipumppu ja asennettiin valurautainen vesijohtoputki sekä jonkinlainen sisävesijärjestelmä. Eteisessä oli mukulakivilattia. Saunan sisäänkäynnin yhteyteen tehtiin ulkoeteinen, saunan penkkejä ja ulkoseinärappauksia korjattiin. Eteläpäätyä korjattiin jälleen ja vesikatko maalattiin.

Piirustus vuodelta 1862.

Vuonna 1880 vanhasta saunasta tehtiin asuinrakennus sisustamalla siihen huoneistot viittä yliupseeria varten. 1884 korjattiin vesikattoa ja maalattiin se. 1887 maalattiin taas peltikatto, tällä kerralla kahteen kertaan punamullalla. 1891 tehtiin perusteellinen lattiaremontti: vaihdettiin lahonneet palkit ja täytepermannot ja lattialaudat. 1895 maalattiin taas katto ja savupiiput. Vuonna 1897 talossa oli 6 asuntoa, 4 nuoremmille upseereille ja kaksi linnoituspataljoonan komppanian päälliköille. Vuonna 1906 rakennus oli linnoitusrykmentin kanslian käytössä.

Suomalaisen kauden alussa rakennus oli asuinkäytössä. Sittemmin rakennus on ollut puolustuslaitoksen, lähinnä Merisotakoulun hallinnassa, varastona ja huoltomiehen verstas- ja taukutiloina.

D23 – Kulkutautisairaala, Merisotakoulun esikunta

Historia

Sairaala D 23 rakennettiin tarttuvien tautien osastoksi ensimmäisen maailmansodan aikana, ilmeisesti vuonna 1916. Kaksikerroksinen kulkutautisairaala tehtiin ajanmukaisesti paviljonkijärjestelmää soveltaen. Keskiosassa oli valoisa, suurin ikkunoin varustettu sivukäytävä. Päätypaviljongeissa oli keskikäytävä. Potilashuoneita oli kaksi kolmen hengen ja kaksi kahden hengen huonetta kummassakin kerroksessa. Välskäreiden, vartijoiden ja sairaanhoitajien huoneet olivat paviljongeissa, samoin pesuhuoneet. Keittiöt olivat toisessa kerroksessa.

Merisotakoulun esikunnan eteläsivu vuonna 1983.

Pääjulkisivu sisäänkäynteineen suuntautui etelään. Pääporras oli rakennuksen keskiakselissa, keittiöportaat taas paviljongeissa. Fasadi jäsenyi voimakkaan vertikaalisesti tiilipilasterien ansiosta. Niiden välisiin rappauskenttiin sijoittuivat ikkunat.

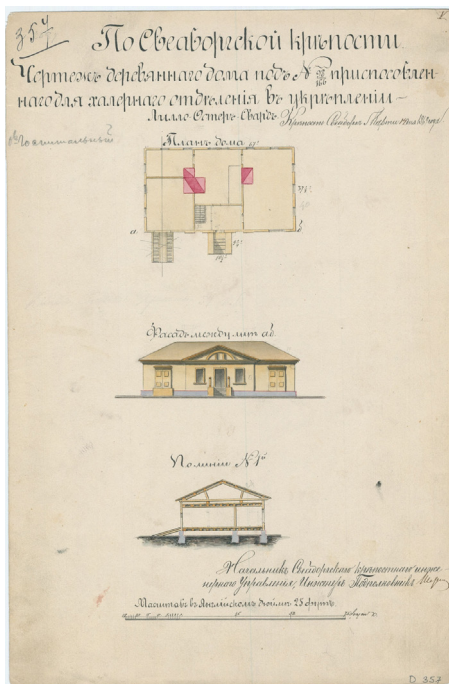

Pohjoisjulkisivu vuonna 1976.

Punavankileirin aikana 1918-19 kulkutautisairaalaä käytettiin sisätautisairaalaana. Rakennuksessa toimii nykyään Merisotakoulun esikunta.

D24 – Verstaas, Asuinrakennus

Yksikerroksinen hirsitalo rakennettiin vuosina 1844-45 meriviraston verstaaksi, jossa oli karoliininen pohjakaava. Keskiövestä kuljettiin eteisen kautta huoneisiin, mutta eteläinen iso kulmahuone oli erillinen, eikä sinne ollut kulkua sisäkautta muista huoneista. Kulmahuoneeseen oli kaksipeiliset pariovet ja julkisivun symmetrisyyden vuoksi pohjoisen kulmahuoneen seinässä oli samanlainen valeovi. Aumakattoisessa talossa oli sileä ulkovuorilaudoitus ja voimakkaat räystäslistat. Keskirisaliitissa oli symmetrisesti ovi ja kaksi valeikkunaa.

Suunnitelmapiirustus vuodelta 1869.

Työpajassa tehtiin pintaremonttia Krimin sodan jälkeen 1859. Vuonna 1866 rakennus muutettiin tartuntatauteja sairastavien parakiksi, sitä sanottiin myös koleraosastoksi. Vuoteen 1874 mennessä tehtiin monia muutoksia. Lautakaton tilalle tehtiin peltikatto ja kaikkiin huoneisiin järjestettiin kulku sisäkautta. Pariovien tilalle asennettiin välikarmilliset 12-ruutuiset ikkunat ja uunit muurattiin uudelleen.

1890-luvulla rakennus oli välskäreippilaiden asuin- ja luokkahuoneina. Suomalaisen ajan alussa talossa oli mankeli ja osa oli varastona. 1920-luvulla suuren asuntopulan aikaan rakennus otettiin asuinkäyttöön. Taloon kunnostettiin kolme asuntoa. Rakennus peruskorjattiin yhden perheen asunnoksi 1968-70. Huonetoista muodostettiin avarat, ulkolaudoitus sekä ikkunat ja ovet uusittiin.

D26 - Saunatalo

Vuonna 1899 suunniteltiin varuskunnalle sauna ja pesutupa. Pesutuvasta piti tulla hyvin moderni höyrynyrkityskoneineen ja vesi- ja viemärijohtoineen. Saunatalo rakennettiin vuosina 1902-04, ja vaikka höyrykoneiden hankkimisesta luovuttiin, oli pesula silti hyvin uudenaikainen, sillä jokaisella pesualtaalla oli oma kuuma- ja kylmävesijohto. Upseereille tehtiin kaksi pientä saunaa ja miehistölle kaksi suurempaa saunaa. Pesutuvat, joissa kummassakin oli 40 pesuallasta sijaitsivat päällekkäin itäisvun keskiosassa. Pesijättärien huone oli toisessa kerroksessa samoin kuin konttori, lämmittäjän huone ja "silityslaitos". Keskuslämmitysjärjestelmä, joka lämmitti myös saunat ja pyykinkuivatushuoneet oli höyrykiertoinen.

Saunatalo vastarannalta nähtynä vuonna 2011. Iso sauna on puulämmitteinen, ja lämmitykseen käytetään isoja halkoja.

Vuosina 1918-19 saunoja käytettiin vankien saunottamiseen. Suurimmat muutokset huonejärjestykseen tehtiin vuoden 1929 peruskorjauksessa, jolloin toinen kerros muutettiin kokonaan asunnoiksi. Uusi löylyhuone sijoitettiin entisen pesutuvan paikalle ensimmäiseen kerrokseen, ja vanhaan löylyhuoneeseen asennettiin kattila- ja pumppuhuoneen laitteet. Upseerisaunat säilyivät ennallaan.

Sisäkuvia suuresta saunasta.

Isompaan, puulämmitteiseen saunaan mahtuu korkeintaan kahdeksankymmentä henkilöä, ja pienessä sähkösaunassa voi saunoa kuusi ihmistä kerrallaan. Iso sauna lämmitetään kahtena päivänä viikossa. Saunaan pääsevät Puolustusvoimien omat joukot ja tärkeimmät sidosryhmät, kuten erilaiset maanpuolustusyhdistykset ja killat. Saunoja ei vuokrata ulkopuolisille. Saunarakennuksen toisessa kerroksessa on majoitustiloja aliupseerioppilaille.

D – Pikku-Mustasaari

Ruotsalainen aikakausi

Pikku-Mustasaaren linnoittaminen aloitettiin 1750-luvulla, ennen rakennustöiden aloittamista saari oli kallioinen ja huomattavasti nykyistä maa-alaansa pienempi luoto. Ehrensvärdin suunnitelmien mukaan saarelle rakennettiin neljästä bastionista ja niiden välisistä kurtiineista muodostuva suljettu linnoitus, jonka muurit seurasivat silloista rantaviivaa. J.M. Sprengtportenin jatkettua Ehrensvärdin työtä 1770- ja 1780 -luvuilla matalia bastionimuureja korotettiin ampumatasoin ja rintamuurein. 1700-luvulla saari oli sotilaskäytössä ja siellä toimi kasarmien lisäksi laivaston veneverstaas.

Venäläinen aikakausi

1800-luvulle tultaessa ja venäläisen vallan alettua Viaporin sairaalatoiminnot sijoitettiin vähitellen erilleen muusta kasarmialueesta Pikku-Mustasaarelle, joka vuosisadan loppuun mennessä sai nimen Sairaalasaaari, venäjäksi Ostrov Gospitalnyi. 1820- ja 1830 -luvuilla suunniteltiin ja rakennettiin uusi, kivinen empiretyylinen sairaalarakennus. 1840-luvulla laaditun merisairaalasuunnitelman mukaisesti rakennettiin useita kiviisiä sairaalarakennuksia 1852 mennessä. 1900-luvun alussa rakennettiin vielä lisää sairaanhoitoon ja hygieniaan liittyviä rakennuksia, esimerkiksi kulkutautisairaala sekä pesula- ja kylpylaitos.

Suomalainen aikakausi

Suomalaisella kaudella Pikku-Mustasaaren asema sairaalasaarena jatkui vuoteen 1936, jolloin saaren sairaalarakennuksia alkoi pikkuhiljaa siirtyä Merisotakoulun käyttöön. Kun vuonna 1972 ainoa jäljellä ollut sairaalaosasto muutti pois, saaren viimeinenkin sairaalakäytössä ollut rakennus kunnostettiin Merisotakoulun käyttöön. Tästä varuskuntasairaalasta tuli Merisotakoulun esikunta. Merisotakoulu toimii saarella yhä, ja saari on sotilasaluetta. Kiinteistöt ovat Senaatti-kiinteistön omistuksessa.

Pikku-Mustasaari vuonna 1774.